

DE REKENINGEN VAN HET BUREEL VAN WELDADIGHEID VAN BINDERVELD, 1911-1925

Valère Grauwels, Rombout Nijssen en Ludo Vanrusselt

In iedere gemeente in ons land bestond er tot aan de gemeentefusies van 1976-1977 een Commissie voor Openbare Onderstand of COO. Vanaf 1977 werd de rol van de COO's overgenomen door de OCMW's. De COO's waren opgericht in 1926, als voortzetting van de voormalige Burelen van Weldadigheid en Commissies voor de Burgerlijke Godshuizen.

De Burelen van Weldadigheid, die in iedere gemeente in stonden voor het verstrekken van hulp aan behoeftige inwoners van de gemeente, waren opgericht in 1797, toen België deel uitmaakte van de Franse Republiek. Oorspronkelijk werd er in elk kanton een Bureel van Weldadigheid opgericht, dat in het bezit gesteld werd van de bezittingen van de vroegere armentafels. In iedere gemeente bleef een hulpbureel bestaan. Dat stond in voor de verdelingen van hulp in de gemeente, maar moest daarvoor de middelen krijgen van het kantonnaal Bureel.

In 1822-1824 werden de wetten gepubliceerd die de inrichting inhielden van volwaardige Burelen van Weldadigheid in elke gemeente. Elk bureel verwierf de bezittingen die vroeger, voordat ons land bij de Franse Republiek gevoegd werd, aan de armentafel van die gemeente hadden toebehoord.

De werking van de Burelen van Weldadigheid was goed vergelijkbaar met die van de vroegere armentafels. Hun inkomsten kwamen grotendeels voort uit de pacht van hun landerijen, uit de betaling van oude renten en uit intresten van kapitalen die in staatswaardepapieren of bij aan de Staat verbonden spaarkassen belegd waren. De uitgaven bestonden zoals voorheen uit administratieve uitgaven, uitgaven voor het onderhoud van de bezittingen en vooral uit bedelingen en andere uitgaven ten voordele van de noodlijdenden in het eigen dorp.

Aan het einde van de negentiende eeuw werd het voor de Belgische overheid duidelijk dat de toenmalige organisatie van de armenzorg niet meer voldeed. Het duurde tot 1925, toen met de wet van 10 maart de Burelen van Weldadigheid en de Commissies voor de Burgerlijke Godshuizen – die tot dan toe de weeshuizen, hospitalen en rusthuizen hadden bestuurd – samengevoegd werden in een gemeentelijke Commissie voor Openbare Onderstand. Die nieuwe Commissie ging in 1926 in elke ge-

meente in België van start. In Binderveld, waar geen hospitaal, weeshuis of rusthuis was, en dus ook geen Commissie voor de Burgerlijke Godshuizen, bleef de verandering beperkt tot een naamsverandering.

In deze bijdrage wordt onderzocht hoe het in de periode van de Eerste Wereldoorlog gesteld was met de financiën van het Bureel van Weldadigheid van Binderveld. Om de cijfers uit de oorlogsjaren te kunnen vergelijken met die van voor en na de oorlog, beginnen wij dit onderzoek in 1911 en trekken het door tot 1925. Onze aandacht gaat vooral uit naar de vraag of er tijdens de oorlog meer mensen beroep deden op bijstand van het Bureel van Weldadigheid, of het Bureel tijdens de oorlog meer uitgaven moest doen en welke gevolgen dat eventueel had voor de financiële situatie van het Bureel.

De jaarrekeningen

Zoals ieder plaatselijk bestuur in de provincie, moest ook het Bureel van Weldadigheid van Binderveld jaarlijks een overzicht van zijn inkomsten en uitgaven ter controle aan het provinciebestuur voorleggen. Dat overzicht wordt de *jaarrekening* genoemd. De jaarrekening werd volgens een vast stramien op voorgedrukte formulieren opgesteld. De jaarrekeningen van de Limburgse Burelen van Weldadigheid worden in het Rijksarchief te Hasselt bewaard. Zij kunnen er in de leeszaal geraadpleegd worden¹.

Elke jaarrekening bestaat uit twee grote delen: een deel met de ontvangsten en een deel met de uitgaven. De ontvangsten worden opgesplitst in *gewone* ontvangsten, die jaarlijks terugkomen (pachten, intresten, toelagen) en *buitengewone* ontvangsten die enerzijds bestaan uit het saldo van het vorige jaar en uit uitzonderlijke inkomsten, zoals grote schenkingen, vrijgekomen beleggingen of de opbrengst van de verkoop van bomen of houtgewas op land van het Bureel. Bij de uitgaven wordt hetzelfde onderscheid gemaakt. *Gewone* uitgaven hebben te maken met de wedde van de ontvanger, uitdelingen aan hulpbehoevenden, tussenkomsten in hun uitgaven en vergoedingen aan een geneesheer en een vroedvrouw voor de diensten die zij aan de armen van de gemeente verlenen. *Buitengewone* uitgaven hebben te maken met het onderhoud van het patrimonium of met beleggingen. Ook een eventueel negatief saldo van de voorgaande jaarrekening wordt als een buitengewone uitgave beschouwd.

De jaarrekening wordt in de regel opgesteld in het voorjaar of de zomer van het jaar dat volgt op het jaar waarop de rekening betrekking heeft. De jaarrekening van 1911 bijvoorbeeld, werd op 1 juli 1912 door de ontvanger afgerond en ondertekend. Diezelfde dag werd zij ter goedkeuring voorgelegd aan de leden van het Bureel. Op 17 juli werd zij door de gemeenteraad goedgekeurd. Tot slot wordt de rekening grondig gecontroleerd en soms aangepast en verbeterd door het provinciebestuur en definitief vastgesteld door de Bestendige Deputatie. Voordat het zo ver was, was er meestal geruime tijd verlopen. De rekening voor 1911 werd op 7 maart 1913 door de Bestendige Deputatie definitief vastgesteld.

De goedkeuring door de Bestendige Deputatie volgt tot in 1918, wanneer de rekening voor 1917 goedgekeurd wordt, maximaal anderhalf jaar na het opstellen van de rekening. Daarna – het provinciebestuur heeft na de oorlog wellicht andere katten te geselen – lopen die termijnen van jaar tot jaar op tot in 1928, als de rekening voor 1923 pas na vier jaar goedgekeurd wordt. In de volgende jaren volgt de goedkeuring weer sneller.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog zette het Duitse bestuur de provinciegouverneur buitenspel. In zijn plaats werd een Duitse bestuurder aangesteld als *Präsident der deutschen Zivilverwaltung in der Provinz Limburg*. Die vervanger van de gouverneur heette Bazille. De jaarrekeningen voor 1913, 1914, 1915, 1916, en 1917, die tijdens de oorlogsjaren aan het provinciebestuur werden voorgelegd, werden in zijn naam goedgekeurd. De jaarrekening van het Bureel van Binderveld voor 1916 werd op 20 juli 1917 goedgekeurd door de Bestendige Deputatie die vergaderde onder voorzitterschap van een vervanger van Bazille, von Lavallade.

Inkomsten

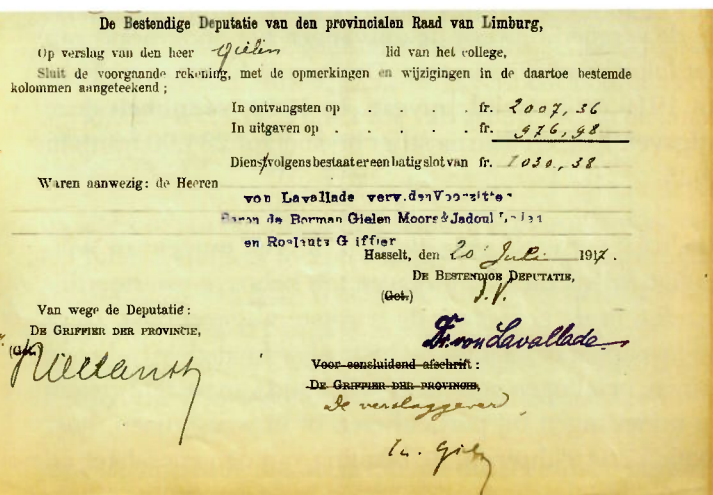
De gewone inkomsten van het Bureel van Weldadigheid van Binderveld bestaan in de onderzochte periode uit de opbrengsten van renten, intresten op beleggingen, pachten voor landerijen en de opbrengst van de verpachting van het jachtrecht.

Renten kunnen op twee wijzen tot stand komen. Enerzijds kan het zijn dat een weldoener van de armentafel of van het Bureel een rente geschonken heeft. Dat kan bijvoorbeeld in een testament, als de erflater vastlegt dat hij bepaalde percelen belast met een rente die door zijn erfgenaam jaarlijks aan het armenbureel betaald moet worden.

Een andere mogelijkheid is dat de armentafel of het Bureel geld uitgeleend heeft. Wanneer men in die tijd, toen er hier nog geen banken actief waren, een belangrijke som geld uitleende, werd daarvoor de techniek van de rentekoop gebruikt. Dat betekent dat de ontlener aan de lener een bepaald bedrag toevertrouwt, en dat de ontlener vervolgens jaarlijks recht heeft op de betaling van een afgesproken bedrag. Dat bedrag is de rente. In de regel komt de rente overeen met de intrest op het ontleende kapitaal. Als garantie voor de stipte betaling van die rente wordt hij gevestigd op een onroerend goed van de lener. Zoals bij de eerste vorm van rentecreatie kan degene die recht heeft op een rente, wanneer de betaling van de rente achterwege blijft, voor de rechtbank het bezit vorderen van het goed dat met de rente belast is. Anders dan bij een lening is het bij een rentekoop niet de bedoeling dat het kapitaal terugbetaald wordt, hoewel die mogelijkheid wel bestaat. Veel vaker blijft die rente tientallen jaren of zelfs eeuwen bestaan, en blijven de opeenvolgende bezitters van het belaste goed verplicht de rente te betalen aan de persoon die op dat ogenblik de bezitter is van de rente. Renten kunnen immers doorgegeven worden, aan erfgenamen bijvoorbeeld, maar zij kunnen ook verkocht of weggeschonken worden.

In 1911 en 1912 int het Bureel van Weldadigheid van Binderveld renten in geld, in rogge en in tarwe. De geldrenten brengen in beide jaren 19,54 frank op. De graanrenten moeten jaarlijks 41,80 liter tarwe en 334,34 liter rogge opbrengen. Die renten worden niet in graan betaald, maar in geld aan de officiële prijs van het graan. Voor de tarwerente ontvangt het Bureel in 1911 en in 1912 telkens 6,09 frank. De roggerenten worden in 1911 en 1912 betaald met 38,38 frank.

Daarna werden de geldrenten en de tarwerenten afgelost. In plaats van jaarlijks 19,54 frank te betalen aan het Bureel, kozen de schuldenaars van de geldrenten ervoor die renten af te lossen door het Bureel in één keer 390,80 frank te betalen. Op dezelfde manier werd de tarwerente

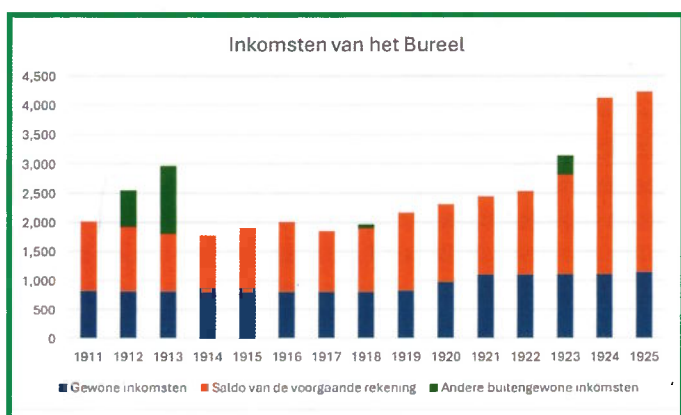
Fragment van de jaarrekening voor 1916??

afgelost met een eenmalige betaling van 180,60 frank. Een jaar later werden ook de roggerenten afgelost met een kapitaal van 1.220,99 frank. De kapitalen die het Bureel zo verwierf, werden belegd in staatswaardepapieren.

Doordat de kapitalen van de afgeloste renten belegd worden, stijgen de intresten op kapitalen die het Bureel heeft uitstaan in kasbons van de Staat van 297 frank in 1911 tot 363 frank in 1914. Van dan af tot in 1925 int het Bureel 363 frank aan intresten van de Staat. Enkel in 1920 en 1921 wordt daar 7,26 frank aan belastingen van afgehouden en bedragen de netto-inkomsten 255,74 frank. De rekening van het Bureel bij de *Algemeene Spaar- en Lijfrentekas* brengt jaarlijks een bedrag aan intrest op dat schommelt rond 13,50 frank. Twee keer is dat beduidend meer. In 1920 kan de ontvanger op deze post 25,66 frank intrest inschrijven en in 1925 zelfs 50,12 frank.

De pachten zijn afkomstig van de landerijen die het Bureel bezit. Die zijn grotendeels afkomstig van de vroegere armentafel van Binderveld. Het Bureel bezit elf percelen land, die in 1905 openbaar verpacht werden voor een termijn van negen jaar. Het totale pachtbedrag bedraagt 438 frank per jaar. Ook na het verstrijken van de termijn van negen jaar, blijven de pachten tot in 1920 gehandhaafd op 438 frank. In 1921 worden zij op 716 frank gebracht en in 1924 en 1925 schrijft de ontvanger respectievelijk 719 en 720 frank in voor ontvangen pachten.

Ook het jachtrecht op de landerijen van het Bureel wordt verpacht. Van 1911 tot 1917 brengt dat jaarlijks 14 frank op. In 1918 betalen de jagers niets, er mag tijdens de oorlogsjaren immers niet gejaagd worden. Vanaf 1919 levert het jachtrecht jaarlijks 16,80 frank op.

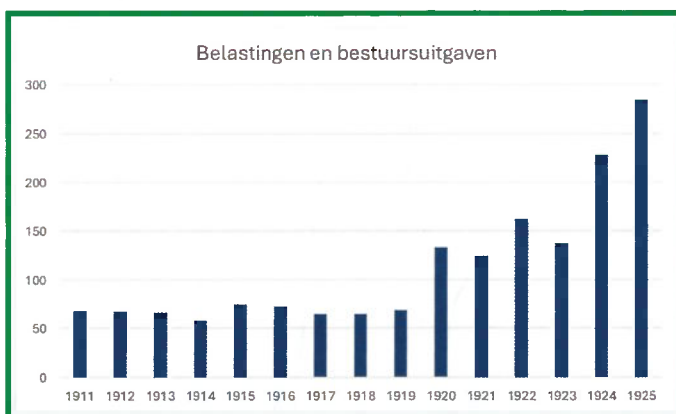

Het batig saldo of het overschot van de rekening van het voorgaande jaar wordt in de jaarrekening ingeschreven als een *buitengewone ontvangst*. Doordat het Bureel van Weldadigheid structureel meer inkomsten dan uitgaven heeft, loopt dat overschot van de vorige rekening na de

oorlog snel op van 1.333,03 frank in 1919 tot 3.076,55 frank in 1925.

Andere buitengewone inkomsten zijn de kapitalen van afgeloste renten die in 1912 (628,40 frank) en 1913 (1.163,99 frank) geboekt werden, de opbrengst van verkochte bomen of snoeihout in 1918 (64,50 frank) en een vergoeding voor oorlogsschade in 1923 (330 frank).

Buiten de oorlogsjaren stijgen de inkomsten van het Bureel van Weldadigheid van Binderveld van jaar tot jaar. Doordat er in 1912 en 1913 renten afgelost worden, lopen de inkomsten van 1911 tot 1913 op van 2.011,81 frank tot 2.969,90 frank. Na de oorlog lopen zij verder op tot 4.226,47 frank in 1925. Jaarlijks wordt er een zeer ruim overschot gerealiseerd, dat als bijzondere inkomsten geboekt wordt in de rekening van het volgende jaar. De gewone inkomsten van het Bureel bestaan hoofdzakelijk uit pachten en intresten op beleggingen in staatswaardepapieren. Tijdens de oorlogsjaren blijven de gewone inkomsten zo goed als gelijk aan de inkomsten tijdens de vooroorlogse jaren.

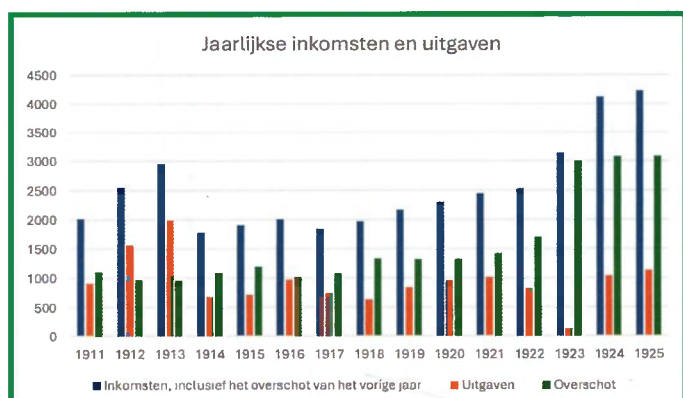
Uitgaven

De eerste uitgavenposten op de voorgedrukte formulieren voor de jaarrekeningen hebben betrekking op de grondbelastingen die het Bureel moet betalen, op verzekeringen en op bestuurskosten. Die laatste post slaat op de vergoeding voor de ontvanger, het onderhoud van het lokaal en bureelkosten. Die kosten blijven van 1911 tot 1919 op hetzelfde niveau. In 1920 verdubbelt deze uitgavenpost, en daarna stijgt hij snel tot 284,90 frank in 1925.

Zoals dat verwacht mag worden van een Bureel van Weldadigheid vormen de uitgaven ten behoeve van noodlijdenden in de gemeente de grootste uitgavenpost. Deze uitgavenpost bestaat uit rechtstreekse financiële hulp aan armen, betalingen voor het onderhoud van wezen, zieken en ouderlingen bij particulieren of in weeshuizen, hospitalen en rusthuizen, de betaling van de geneesheer en de vroedvrouw die voor de armen in de gemeente zorgen,

Een rekening van een verzekeringsmaatschappij voor het Bureel van Binderveld, 1922

betalingen van geneesmiddelen, van het schoolgeld van de kinderen uit arme gezinnen en van tussenkomsten in de huishuur van armen. Deze uitgavenpost is tijdens de oorlogsjaren van dezelfde orde van grootte als in de jaren voor en na de oorlog.

In 1923 overleed Theophiel Laporte, de ontvanger van het Bureel. Het was Joseph Knapen, de ontvanger van het stadsbestuur van Sint-Truiden, die in zijn plaats de rekening voor dat jaar opstelde. Omdat hij geen bewijsstukken kon voorleggen voor de uitgaven voor behoeftigen, werden die door de Bestendige Deputatie niet weerhouden.

De buitengewone uitgaven van het Bureel blijven beperkt tot de beleggingen van 604,70 frank in 1912 en 1.157,09

frank in 1913 in staatswaardepapieren. Het geld is afkomstig van afgeloste renten.

Besluit

Het Bureel van Weldadigheid van Binderveld is in de periode 1911-1925 in financieel opzicht een florissante organisatie. De opbrengsten van de beleggingen en van de landerijen van het Bureel volstaan ruimschoots om de noodzakelijke bestuursuitgaven en de uitgaven voor steun aan behoeftigen in de gemeente te financieren.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog dalen de uitgaven van het Bureel voor Weldadigheid licht. Wellicht is dat omdat de plaatselijke afdeling van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité een groot deel van de voedselhulp overneemt.

Terwijl de inkomsten van het Bureel na de Eerste Wereldoorlog stijgen, stijgen de uitgaven veel minder snel. De cumulatie van overschotten op de jaarrekeningen leidt tot steeds betere financiële resultaten. Het is in dat opzicht vreemd dat de bestuurders van het Bureel er niet voor kiezen meer geld tegen intrest te beleggen. Hoe het ondertussen werkelijk gesteld is met de mensen aan de onderkant van de maatschappij blijft een open vraag, waarop de rekeningen geen antwoord bieden.